

PÕLVNEMISLUGU

Sugu ei lahku soosta, võsu ei veere kannusta. (Väike-Maarja)

Nr. 7

detsember

1998.a.

JÕULUAEG

Ellen Niit

Üks heletus aasta lõpus, pehme valgus talvepimedas, lootuse kuma koldeis ja küünaldes, uue alguse aimdus südameis – jõuluaeg.

Jaanipäeva rõõmuhõise on loomulik. Siis on päike ööpäeva pikkune, öö on põõsasse pugunud, päev kõigil silmaga näha ja meeltega tajuda. Sõnajalad õitsevad, hinged hõiskavad, sädemed lendavad, kiigekaarad tõusevad heleda taeva alla. Ei nõua see liialt palju mõtte ega tundetööd, et valguse käes valguse ülevust mõista, ise valguse vennaskonda liituda.

Kui pikka, sugupõlvade pikkust kogemust, teadmist ja äratundmist on nõudnud aga südatalvepühade, talviste pühade, jõulude tähtsaks tajumine!? Aimata alles alanud talve pilkases pimedas taeva paisumist, uskude pesas oleva päikese ometist olemist – selle taga on kõik suure Abstraktsiooni alged, Mälu uskumatu ime.

Eriti siin, põhjamaise päikese all peab olema asjade jälgijail olnud maldamist

ja mõistmist, homsesse pilgu pööramise ja lootuse loitsimise oskust. Ja tasakaalukat kannatlikkust aina kasvaval määral, et tabada ära aastaaja pilkasem viiv ning just siis toetada peaaegu olematuks väsinud valgust.

Muistse kombe kohaselt algas jõuluaeg toomapäeval – aasta pimedaimal päeval – ja lõppes uue aasta sees, kui valgusel uuesti jalad all. Toomapäeval tehti puhtaks kambrid ja kolded, Tahmatoomas aeti toast välja. Alustati pimeduse väljatõrjumist – alul omatehtud tahmase õlgnuku kujul, hiljem juba lihtsalt koja ja kambri põrandapühkmete, tolmutortide ja ämblikuvõrkude näol. Ning – peaasi meeles ja mõttes. Nüüd võis peidus olev päevlik taas paisuma hakata. Jõuluhommikul astuski ta pesast välja ja nääriluu alguseks oli ta tulek iga päevaga vaks võrra varasem. Tubade tuled olid teda toetanud, lootuse valgus end temaga liitnud. Jälle võis oodata uut kevadet!

Ammu enne Kristuse sünni teatavaks võttu oli ta sünnipäevaks sobivana ka siinmail valmis ja ootel – tähtsaks tunnetatud, hingepuhastatud nagu heledate õlgedega sõim Petlemma mäe peal – jõuluaeg. Põliste põllumeeste päikeseusk sai üheks inimkonnalaaiuse valguseusuga. Nõnda on jõulud mitmekordne tulevaste päeva suunatud ootuste tunnetustund, pingasvaikne järelmõtlemiseaeg. Enne jõulu peetakse aru ja arvet iseendaga, eluga ja omadega. See on pingete lahenemise, andestamise ja mõistapüüdmise aeg.

Niisugusel maal nagu meil, maal, mille väljavaated on alati olnud vaevuaimatavad ja valulised, kus talv on nii täielik ja pimedus nii pilkane, on jõuluaeg alati andnud leevendust ja rõõmu. Tast on ammutatud isemoodi jõudu. Seda enam riivas meist igäüht, kui see põline püha korraga võõraste võimumeeste poolt keelatuks ja karistatavaks kuulutati.

Kasutagem siis nüüd, kus oleme oma jõulud jälle tagasi saanud, seda aega ka sügavusse süübitamiseks. Kõigi kenade kirjade jõulukinkide hankimise kõrval mõelgem vaikseid mõtteid oma maast ja teest, seadkem sihte ettepoole ja vaadake mõttes tagasi. Ja võtkem aega armastuseks, arusaamiseks, andestamiseks. Kui arvame, et on midagi andestada. Ning ka andeks palumiseks. Sest kindlasti on igäühel põhjust sellekski. Ja elamist kergendav tegu on seegi.

Süüdakem jõulutuled vastse valguse toetuseks!

Avaldatud ajakirjas Kultuur ja Elu 10/93

MARDILAADAL 1998

H.Talvoja

“Tere! Näe teie ka siin!” – nii lausus Mart Laar Tallinnas Laululava ruumes toimunud mardilaada avapäeval Eesti Genealoogia Seltsi boksi esimese külalisena.

Teatavasti oli Vabaharidusliidul laadal oma boksi ja tema liikmed said boksi tasuta kasutada. See info jõudis juhatuseni suhteliselt hilja, kuid õnneks enne juhatusel koosolekut Viljandis. Seal sai asja kaalutud ja võetud vastu otsus – kui jõuab ette valmistada, siis tuleks osa võtta. Oli see ju ka võimalus propageerida seltsi tegevust.

Asi sai käsile võetud ja õnnestus väike näitus suguvõsaurijate töödest, genealoogiaalasest kirjandusest ja algallikate näidetest kokku saada. Kohale tuli ka Kaido Tafenau koos abikaasaga Viljandimaalt – oma arvutiga ja omatehtud eestikeelse suguvõsaurimise programmiga. Muuseas, laadal oli üles seatud lisaks meie omale ainult üks arvuti vabaõhumuuseumi poolt. Tafenausid tuleb eriti tänada seetõttu, et nad olid kohal kõik need neli laadapäeva.

Kuna laadal oli puudus laudadest, kuhu väljapanekuid asetada, siis sellest probleemist saime üle tänu Tõnu Tammarile. Temal juhtus parajasti koolis olema mahakantud koolilaudu. Viisime need lauluväljakule ja asi sai korda.

Kiiruga õnnestus valmistada ka EGS-i tutvustav voldik. 130 eksemplari oli läinud 2½ päevaga. Pühapäeval läks veel 70 tükki. Seega oli genealoogia vastu huvi tundvaid laadakülalisi ca 200 inimest, kes käisid infot küsimas selle kohta, kuidas alustada ja kuidas jätkata uurimusi. Eriti suurt huvi tunti algallikate vastu, mille abil saaks teha uuringuid. Tuli ka tellimusi loenguteks ja koostööks teiste organisatsioonidega.

Kõigil neil päevadel oli alati kohal keegi kompetentne suguvõsaurija (Kalle Kesküla, Viivi Liventaal, Helju Linder), kes vastas küsimustele ja andis selgitusi.

Üldiselt oli laad mudugi ka väga huvitav Eesti kõikvõimaliku käsitöö foorum. Kes laadal ei käinud jäi nii mõnestki põnevast ja huvi pakkuvast muljest ilma – alates “Seto küük”-i koorimata kartulitega valmistatud maitsvast lõunasöögist kuni mererannalt korjatud kivikestest valmistatud ehedeni.

Minu arvates seltsi laadalkäik läks täie ette.

TALUJUTUD

H.Laht

Tee, mida suudad,
anna, mis anda.
Aita, kus saad,
ole, kes oled.
Täna veel jõuad –
homme on hilja.

Väikestele lastele meeldib muinasjutte kuulata. Kui siis mõni lugu kujuneb meelisjutuks, tuleb seda tühimuseni korrata. Et ka etlejal endal oleks huvitavam, otsisin lisalektüüri rahvaste muinasjuttudest, kuid need kaugete maade lood jäid lapsele sageli võõraks ja jälle tuli tagasi pöörduda vanade kuldsete muinasjuttude juurde. Kord rääkis lapselapsele lihtsa lookese oma suvevaheajast maal tädid ja onude juures. Juba järgmisel päeval palus laps, et ma seda juttu veel räägiksin. Nii leidsidki vähehaaval klassikaliste muinasjuttude kõrval oma kindla koha jutud maatalust, sealsetest inimestest, nende juttudest, tegemistest ja toimetamistest. Need olid rahulikud jutukesed, linnalapsele natuke võõrad ja põnevadki, samas aga tuttavad ja omasedki, eriti veel siis, kui fotoalbumist vaatasime koos vanu fotosid. Väike Liisi, kellele neid lookesi vestsin, pani neile jutukestele ise nime - talujutud. Tihti, olles mängust juba väsinud, tuli ta minu juurde ja ütles: ”Nüüd räägime talujuttu.”

Millest me siis rääkisime? Jutustasin ühe silmaga kanast Totist, keda kanakull tahtis taluõuel röövida. Kana päästis suur kirju kukk, kes kulli nii jõuliselt ründas, et kull laskiski kana oma küünte vahelt lahti. Selles heitluses kaotas kana silma ja lõsutas õhtuni, aga järgmisel hommikul hakkas sööma ja vähehaaval paranes. Kanast sai pere lemmik, kukest – kangelane. Liide-tädi tõi kukele preemiaks kausitäie teri ja kallas need murule ning kukk kutsus ärevalt ja valjuhäälselt kogu kanakarja kohale, ise tähtsalt keset terahunnikut siblides ja nokkides.

Rääkisin lapsele kukest kui maarahva äratuskellast, väikestest tibupoegadest ja kloksuvast kanast, kes haududa soovis, s.t. istuda pesas munadel, kuni neist kooruvad tibupojad. Lõpuks pani tädi selle kana kartulikorvi alla, just alla, järelemõtlemata, nagu mulle öeldi. Igal aastal oli mõni kana, kes ei munenud ühispesadesse laudas, vaid oma salapessa laudalakas või küünis heinavirnal. Kord leidsime ühe kanapesa taluõue ümbritseva metsatuka ääres põõsastes. Niisuguste peidetud pesade otsimine oli minu ja tädipoja ülesanne ja selle täitmine nõudis kanade pikemaajalist jälgimist. Sellised oma pesa otsijad oskasid väga vaikselt ja märkamatu silmist kaduda. Aga nad reetsid end ja oma salapessa, sest munenud muna, pidid nad ilmtingimata sellest teatama ja äratasid tähelepanu sellega, et nad ei tulnud kaagutades mitte laudast, kus olid ühispesad. Ühel kirjul, tedremuna meenutaval kanal, kelle nimi oli Täpi, õnnestuski ühel aastal tädi ära petta – pesa avastati küünis heintel alles siis, kui osa tibupoegi oli juba munast koorunud ja kanaema tuli nendega õuele.

Lapsena oli minu suurim taluõue hirm isahani, keda püüdsin küll vitsakesega eemale peletada, kuid tarvitses vaid hanel mulle läheneda kael õieli mööda maad vongerdamas, ise valjusti sisisedes ja juba ma viskasin vitsa maha ja jooksin nagu jalad võtsid. Isahani ajas mind natuke maad taga, pöördus siis ümber ja läks uhkelt ja lärmakalt tiibu lehvitades oma karja juurde tagasi. Hakkasin seda isahane eriti vältima pärast seda, kui me kord kahekesi jälle koos jooksimel: mina ees kui karjuv torupill, tema järel, nokaga minu päevituspükstest (ja muust) kinni hoides ja tiibadega mind valusalt ergutades. Mida kiiremini mina jooksin, seda kergemini tema tuult tiibadesse sai. Onu Viktor jooksis selle märuli peale mulle appi ja päästis mind hanenokast, sellest valusast pesupulgast.

Vahel meenutasin tädi hobuseid – säravanahalist hallitapäilist Kimlit ja rahulikku pruunikarvalist Miirat. Onu hobuse Laugu juurde ei võinud minna palja peaga – ta haaras juuksed oma hammaste vahele ja ei lasknud enne lahti kui juuksesalgu peast tõmbas. Tema juurde mindi ikka pidulikult, müts peas. Lauk oli muidu hea tööhobune ja temaga oli hea ka linna sõita – ta ei kartnud autosid. Kimmel oli küll väleda sammuga, aga temaga linna sõites pandi talle silmaklapid pähe, mis takistasid tal tahapoole vahtimist. Ta ei sallinud, kui linnateel mõni hobune temast mööda sõitis. Sallimatu oli ta ka autode seas – neid ta natuke pelgas. Niipea, kui ta kõrv püüdis kinni läheneva auto mürina, püüdis ta vahtida seljataha, seda aga takistasid silmaklapid, siis ta kihutas kui pöörane. Selle hobusega sõitis tavaliselt linna tädimees, sest Kimmel vajab juhtimiseks tugevat mehekätt.

Hobuste hirm tehnika ees tõi kaasa ka tõsiseid õnnetusi. Valgas Võru tänava raudtee ülesõidu kohal jäi Karulast pärit Madsa peremees 40-ndatel aastatel rongi alla. Peremees oli hobusega raudteed ületamas, kui ta nägi, et eemalt läheneb rong. Seda märkas ka hobune ja jäi keset raudteed seisma – ja ei lähe edasi! Kui mees nägi, et vedur on juba nii lähedal, et võis sõita peale, hüppas peremees vankrilt maha, kuid just sel hetkel hakkas hobune surmahirmus kihutama. Hobune koos vankriga pääses, mees jäi rongi rataste alla.

Palju lugusid oli rääkida koerast Pollast ja kassidest, kes olid tädi peres ikka Tiisud ja Miisud. Lehmade nimed olid Kirjak, Tähhik, Maasik, Mustik, Lillik, Linnuk, Klara, Mildi, Sirel, Mirt, Roosi jt. Pärast seda, kui peresse tuli noor onunaine Roosi (Raissa), sai Roosi-nimeline lehm uue nime. Liisile, kellele neid jutte rääkisin, need loomade nimed nii meeldisid, et siit kasvas välja tema esimene uurimus. Olles lugema ja kirjutama õppinud, kirjutas laps loetud raamatuid oma märkmikku koerte, kasside, lehmade ja hobuste nimed.

Tädipoeg õpetas mind tegema pajupilli ja lepapulkadest lehmakarja, igal lehmäl erinev muster seljal. Mängulehmad kandsid ikka neid samu nimesid mis talu lehmakki. Ka kombesid olid neil samad: Lillik tahtis lüpsmise ajal ikka jalaga lüpsikusse astuda (praegu astuvad poliitikud) ja lüpsmise ajal tuli olla selle lehmaga ettevaatlik. Sirel oli hästi rahulik, Linnuk sopsis sabaga vastu silmi, sest saba pendeldas lüpsmise ajal väga hoogsalt. Emma-tädi sidus tavaliselt lüpsmise eel Linnuki sabatupsu lehma enda jala ümber. Mängu lehmad käitusid samuti kui talulehmad ja neid tuli korrale kutsuda nagu päris loomi.

Hargnevatest lepapulkadest sai valmistada kenutava kaelaga hobuseid, männikäbidest lambaid. Punasest savist, mida siin leidis, ehitasime taluhooneid, puupulkadest karjakopleid ja sildu. Sellega seoses meenub, et meil Seltis käis külaline, kes oma loengus rääkis okaastradiga piiratud karjakoplitest oma kodukohas Põhja-Eestis. Ma ei mäleta, et Lõuna-Eestis selle ümbruskonna taludes, kust minu mälestused pärit on, oleks olnud okaastradiga piiratud karjakopleid. Okaastradi mäletan kolhooside ajast.

Mängisime ka vanu rahvamänge, eriti meeldisid liikumismängud. Need mängud algasid sageli liisusalmidega, et selgitada kull, otsija vms. Meenuvad mõned salmid:

Üks helevalge tuvi	Adina, sudina, sitku, sai,	Üks, kaks, üks, kaks,
lendas üle Inglismaa,	saamer, resser, nupek – noi	teeme ringi suuremaks.
luku võti katki murtud.	Tiits, taats, tibe-taats,	Näpukene, näita sa,
Mitu seppa seda peavad parandama,	sina oled mängus poi.	kes peab kull olema.
seda ütled sina!		

Sellest lehenumbri alates tahame lugejatele ka meie autorite kohta teavet anda.

HELGI LAHT

Sündis 21.oktoobril 1932.a. Tartus. Lapsepõlv möödus Kaagjärvel ja Valgas. Koolitee algas Tallinnas, aga jätkus 1944.aastast juba Kaagjärvel ja hiljem Valgas. Keskkool sai lõpetatud jällegi Tallinnas (16.kk.). Eesti keele ja kirjanduse õpetaja eriala omandas tollases Tallinna Pedagoogilises Instituudis, milline oli ka töökohaks üle 25 aasta. Pensionile läks 1992.aastal dotsendina. Väitekirja kaitses teemal “Õpetaja ja õpilase vahelisi suhteid mõjutavatest teguritest.” Järglasteks on poeg ja tütar ja 2 lapselast. EGS-I liige 1994.aastast, oma “juurtega” on jõudnud aastasse 1600. Muudeks harrastusteks on lugemine, aia-ja käsitöö.

EDITH PARIS

Paris Edith (a-ni 1948 JÜRINE), graafik. Sündinud 24.märtsil 1924 Tallinnas advokaadi perekonnas. Väino Parise abikaasa. Õppis 1932-36 Haapsalu 1.algkoolis, lõpetas 1943.a. samas gümnaasiumi ning 1949.a. Tallinna Riikliku Tarbekunsti Instituudi. Töötanud vabakunstnikuna. 1956. aastast Kunstnike Liidu liige. Viljelnud raamatu- ja tarbegräafikat. Tähtsamaid töid on “Kalevipoja” eesti- ja venekeelse esindusväljaande

(vastavalt 1951 ja 1952) tiitel ja ornament. Kujundanud auaadresse (F.Tuglas, 1952, 1956 ja 1961, A.Haava, 1954, C.Kreek, 1959).
Teinud ka maastiku- ja linnavaadetega joonistusi, linoollõikeid ja oforte (viimastel jäädvustanud pms. Taebla motiive) ning akvarellitehnikas lillepilte. Teoseid EKM-s, TLM-s ja Haapsalus Läänemaa muuseumis.

LINDA GETREU

Sündinud Tallinnas 11.08.1924
Käinud koolis Tallinna I Tütarlaste Gümnaasiumis
Pensionär. Viimati töötanud med.õena.
Huvialad: kunst, arhitektuur.
Kuulanud loenguid Tallinna Kultuuriülikoolis.
Tegelnud giidina (soome keel).
Muinsuskaitse liikumisest osavõtja selle algusest peale.
Pidanud ettekandeid oma diaposiitivide (eesti kirikud ja mõisad) põhjal.
Genealoogia Seltsi astus 1990.
Teinud suguvõsaurimusi ka teistele.
Lesk – tütar + 3 lapselast.

VIIVI LIVENTAAL

Sündis 1939.aastal 9-ndal jaanuaril Läänemaal Kullamaa kihelkonnas endise Parmeli (Liivi) mõisa maadel Aaviku talus. 1954.aastal lõpetas Liivi 7-klassilise kooli ja 1958-ndal aastal Haapsalu I Keskkooli.
Aastatel 1961 kuni 1966 õppis Tartu Ülikooli Arstiteaduskonna farmaatsia osakonnas. Peale ülikooli lõpetamist töötas 6 aastat Haapsalus apteegi juhatajana, alates 1972.aastast Tallinnas proviisor-analüütikuna.
Esivanemad on kõik pärit Läänemaalt. Põhjasõjast kuni 19.sajandi viiekümne-date aastateni on nad olnud väga paiksed. Tänu sellele oli ka kergem taastada oma esivanemate lugu.
Esivanemate kodus peeti lugu vanadest asjadest. Isa hoidis alles leitud odaotsa, ovaalseks lihvitud kivi. Esmalt tekkis Liivil huvi oma kodukandi mineviku vastu. Tõuke selleks andis 1960-ndate paiku oma kodu kartulipõllult leitud 800 aasta vanune naiste pronksist vööpannal. See oli nagu märguanne möödunud aegadest – siin oleme elanud ka meie!
Viivi on kogunud slide veel säilinud mõisahoonetest, vanu võtmeid. On veel slaidide komplekt vanadest apteegis kasutusel olnud esemetest ja anumatest, ikka vanadest tänapäevani.
Genealoogia tuli tema hobide sekka umbes 10 aastat tagasi. Seltsi liikmeks astus 1994.aastal.

VEEL ÜHE VAARISA LUGU

L.Getreu

Sugulaste loal avaldan veel ühe vaarisa loo, mis on mõnevõrra pikantne – kaasaegsete meelest moraalitu ja skandaalne, kuigi kahjuks sugugi mitte haruldane.
See oli aadlimehe “eksimus” alamast soost naisega, millest sündis poeg. Asjas pole kübetki romantikat.
Mari sündis veel pärisorisena a.1811 Someli e. Vaiatu mõisas Tartumaal. Ta sai “priiuseal” ilusa liignime Lõoke.
Sel **Mari Lõokesel** oli parema käe nimetissõrm ja väike sõrm pisut konksus – polnud tast sirbitöö tegijat. Proua võttis plikakese mõisa, et teha temast ümmardaja. Nagu poeg hiljem oma ema mälestustes jutustab, olnud lapse silmad alati vees, kui ta oma endise kodu poole vaatas. Korra tabanud proua teda nutmast, kui ta vend parajasti mõisatallis millegi eest 15 sähmakat saanud. Proua “trööstinud”, et karistama peab – “muidu läheb koeraks kätte”

ja saad sina ka kui sõna ei kuula. Mari kuulas ja harjus mõisa eluga. Ta vanemad õnnistasid head prouat veel hauapõhjagi, et see lapse parema elu peale pani.

Mari oli 22 kui abiellus 20-aastase Räästvere kutsari **Juhan Martinsoniga**. Noored asusid elama "Schol Laisi", mis tähendas tolalaj Laiuse mõisa maid. Neile sündis paar lastki, enne kui nad 1839.a. asusid von Bruiningkite suguvõsa teenistusse ja kolisid Tartu linna.

Martinsonide pere elas Tartus 18 aastat. Maril oli üldse 6 last (ühed neist kaksikud), kuid tema viimase lapse isa oli **Ludolf August von Bruiningk**. Poiss sündis 1847 Tartus ja sai nimeks **Karl Georg**. Tema kasuisa Juhan ei olevat ristimisele ilmunud, väidab pärimus.

Mingit tunnustust oma pärisisa poolt Karl G. ei saanud. Ta oli ja jäi talupojaks. Aga asi oli kaasaegsete meelest ilmselge, sellest lihtsalt ei kõlvanud rääkida. Ainult siis kui Karl G.-i tütar tahtis abielluda sakslasest arsti **von Fresega**, kelle vanemad olid abielu vastu (noored elasid tol ajal Krimmis), läks Karl G. ise Tartus nende juurde ja tegi asja selgeks, et ka tema on "pool saksa verd". Noored abiellusidki, kuid **Minna** saatus kujunes kurvaks. Ta suri Krimmis 1918 oma mehega peaaegu samaaegselt ja nende 5 last jäid orvuks. Baltlasest arst von Voss nõudis nad välja ja kasvatas üles.

Lapselapsed pidasid vanaisaga sidet ja külastasid teda Eesti ajal korduvalt. Kõige noorem tütar **Magdaleena** elab tänapäevalgi kõrges eas Nürnbergis ja peab kirjavahetust täditütre tütre – Eesti kunstniku **Ruth Tulvinguga** Kanadas.

Bruiningkite meesliin suri välja Augusti poja **Hermanniga**, kes oli Karl G-st 2 aastat noorem, kuid lasteta. Ta oli aga ajaloolane, elas Riias ja avaldas 1913 suguvõsa mahuka ajaloo.

Selle kohaselt ilmusid 1630 Narva 2 Lübeckist pärit kaubaselli. Vanem vendadest suri juba aasta pärast, kuid noorem abiellus "raesugulase" (s.o. raehärra tütreaga) ja rajas mitu sajandit kestva suguvõsa raehärrasid ja pastoreid nii Narvas, Riias kui Liivimaal. Üks Liivimaale siirdunud järglastest abiellus Hellenurme pärisärra tütreaga ja saavutas aadlitiitli 1776.

Tal oli 17 last, kuid suguvõsa viis edasi vaid 1 – **August**, kes laiendas valdusi. Sellel omakorda oli üks tubli poeg **Carl Axel** "meid huvitava paruni isa", kes oli väga aktiivne inimene. Ta oli Tartu Ülikooli 12 esimese tudengi nimekirjas, kui isa samaaegne surm takistas teda õppima minemast. Teda valiti mitu aastat Liivimaa mõisnike Maapäeva juhatajaks, ta oli edumeelne põllumees, tõsimeelne hernhuutlane ja lõpuks ka "estofiil". Ta isegi laskis end mätta Raadile, eestlaste kalmistule. Ja tema nekroloogi ja matuste kirjeldust Tartu "Postimehes" pidas tema poeg Herman vajalikuks just eestikeelsena oma perekonna ajaloos ära tuua.

Selle Carl Axli 2 poega said ka hernhuutliku kasvatusena Saksamaal ja juristi koolituse Tartu Ülikoolis. Kuid neil olid rohkem "humanitaarsed kalduvused" nagu tänapäeval võiks öelda. Vanem neist oli isegi mõnda aega õpetatud Eesti Seltsi esimees. Sattus aga võlgadesse ja hiljem pandi oma noorema venna eestkoste alla.

Noorem, August, reisib ja täiendas end Itaalias kunsti alal, põllumajandus ei huvitanud teda üldse. Ta abiellus 1839 Kuramaa vürst Lieveni tütreaga, kes kannatas südame- ja astmahaiguse all ja käis sageli ravikuuridel. Ta oli tülilingeline Saksa konstitutsionaalse monarhia eest võitleja. Pere elas suviti Hellenurmes ja talviti Tartus, kus nende tutvusringi kuulus ka doktor Faehlmann. August müüs 1850 Hellenurme ära ja siirdus koos perega Euroopasse naist ravima. Naine suri 1853 Londonis. Kuni selle ajani oli nende salong Euroopa põgenike põgenemiskohaks (1848.a. revolutsioonilised sündmused Euroopas).

Mõni aasta hiljem abiellus August vist inglannaga. Koos rändasid nad mööda Ameerikat ringi. (Lapsed kasvasid sel ajal Sveitsis). 1857 pöördub August oma uue naisega Liivimaale tagasi, sedakorda jäädavalt. Ta töötab kohtunikuna, ostab endale Tartus maja ja sureb siin 1892.

Samal 1857.aastal lahkus Martinsonide pere Tartust. (Võeti maha Laiuse kihelkonna hingeloendist) ja siirdus Carl Bruiningkile kuuluvasse Kirepi mõisa.

Arvatavasti samal ajal pidi toimuma ka isa ja poja esimene (võimalik, et ka viimane) kohtumine, mida Karl G. on kirjeldanud pealkirja all: KOHTUMINE MÕISAHÄRRAGA. Saks istunud ratsahobusel ja silmitsenud teda nii pikalt ja teraselt, et ema pidi hämmeldunud poisil ise mütsi peast krahmama.

Karl G. olnud väikest kasvu (nagu kõik Bruiningkid) ja väga isa sarnane (seda oli ka tema poeg Karl).

Hariduse saanud Karl G. pärimuse kohaselt Palupera mõisniku abiga.

Ta valdas saksa keelt kõnes ja kirjas, "olla tudeerinud" ka ladina keelt ja kunsti ajalugu. Ta oskas mängida koduorelit, nagu ta ise oma Alatskivi tööotsimise reisikirjelduses mainib.

1871.a. hiljuti abiellunud 24-aastase mehena, kes 3 aastat Rõngu kirikumõisas rentniku tööperemehena tegutsenud, võtab ta üksi, kellelegi sõna poetamata ette pika teekonna Võrtsjärve äärest Peipsi äärde. Ta saabki Alatskivi mõisast "Buschenwächteri" (s.o. heinamaade ülevaataja) koha! Tasub lugeda, kuidas ta seda retke üksikasjaliselt kirjeldanud on.

Karl G. töötab esimese hooga Alatskivil 14 aastat, siis võtab 7 aastaks talukoha Saadjärve lähedal Sootagas Äksi kihelkonnas, kuid läheb siis jälle vanasse ametisse Alatskivile tagasi, kus töötab 25 aastat kuni mõisate ülevõtmiseni. Pensionipõlvegi veedab ta seal poeg Joosepi juure, on vaimselt virge ja kirjutab mälestusi ja jutustusi oma lastele ja lastelastele. Ta sureb Alatskivil 1940.a. 92 aastasena.

Tal oli 10 last (neist vaid 3 järglasteta). Need olid ta enda lugemise kohaselt: Mari, Karla, Leena, Jakup, Liisi, Miili, Salme ja Juhan. Järglasi on suguvõsa uurimuse tabelil 85. Nad elavad Eestis, Saksamaal, Kanadas, Austraalias.

Ei või öelda, et paruni “veart geenid” oleks Eesti sugu rikkunud, ennem vastupidi, kuna neist kõigist on tulnud tublid Eesti inimesed. – Ka nii juhtub mõnikord.

JÕULUPÜHHI MÄLETÄDEH

Helina Nurmeots Mikitamäelt

Parhillaq ma nakka mäletämä ja miilde tulõtama. Ma olli tuukõrd vast' neläaastanõ. Inne jõuluvanna kävevä päkäpikuq. Pannimi sysaraga ilmatu piraka esä sussi aknõ pääle. Sysar ütél', et paremb olõs panda kalosk'.

Esä läts' ütél pääväl inne jõulõ mõtsa; mis sis, õt jõuluq olli keeletüq, õks tuudi jõulus kuusk. Tä võtt' meid kah Eveliga üteh.

Ima ehtse miika kuuskõ. Jõuluvana kutsuti, sis näärivana. Jäimiq tedä uutma...

Ütel õdagul oll'gi koputaja ussõ takah. Esä jo magasi. Mi sysaraga heitümi väiga ärq. Hädise 'jah' pääle hüpäs' tarrõ ei kiäki muu ku Närueit (nii tä ütél'). Tä küüsse mi käest, kas esä-ima kotoh ja kas õlut tahati. Mi ollime vakka. Kos sa tohit õlut juvvaq! Sis tahtsõ Närueit tiidaq, kas kosti tahati. Ma ütli tassa 'jah'. Mulleõ tõi tä sysaraga katõ pääle jalossidõga nii-üteldä soomõ kelgu. Ai, oll' hää, olõ-i meeleh, mis salmi mi ütlimi. Küüsse, kohe imä läts'? Ütlimi, õt Kõivo Siina poolõ.

Läts' tedä ots'ma ja sinna tä jäi...

Veidikese ao peräst tull' imä ka kodo. Nii hää miil' sai...

Siiani om meeleh tuu jõulupühä.

Kes oli...

SULANE

(KNECHT; HIND, FARM-HAND; RENKI; BATRAK)

Aastaks palgatud põllutööline. Ajalooallikais mainitakse sulaseid Eestis alates 15.sajandist. Suuremais taludes oli perekonnaga sulasel 19.sajandil tihti oma majapidamine. Ta elas mõisa moonamaja eeskujul ehitatud sulastemajas (ka saunas) ja võis kasutada väikest maalappi. Vallaline **sulane** (Lõuna-Eestis **poiss**) elas taluperes või väikeses rehielamus. Palka sai ta 19.sajandini peamiselt natuuras, lisaks toidule ja peavarjule anti talle rõivaid, vilja jm. Sulasele vastas naispõllutöölisena ja karjatalitajana **tüdruk** (saartel – **ümmardaja**), harilikult noorem vallaline naine. Teoorjuse ajal tuli suuremates taludes pidada ka mõisas regulaarselt tööl käivat sulast (**teomees**). Naisteolise nimetus oli **vaim**. Vajadusel palgati veel **suvilisi** ja **päevilisi** (heinateoks, viljalõikuseks, kartulivõtuks). Sulased ja tüdrukud olid väheste õigustega ühiskonnakiht, lähedane vabadikele, kelle hulgast nad enamasti pärinesid.

MU ESIMENE SAMM GENEALOGIA ARMASTUSES/HARRASTUSES

Edith Paris

Gümnaasiumi lõpuklassis, see oli saksa ajal, saksa okupatsiooni ajal 1943.a. kevadel, raputas meis me uinuva, tukastuva “ennemuiste”, niipalju kui seda kellelgi oli, üles ajaloo õpetaja Valter Püss. Ta oli mulle salmialbumisse kirjutanud: “...me elame maal, kus tuuled on üle käinud”, andes viimseks ülesandeks kirjandi “Minu perekonnaajalugu”. Ta õhutas õpilasile ellu kaasa seda teemat mitte unustada. Oli ju ka saksa aeg, Ta soovitas tähtsaks pidada, teadvustada ja õigustada oma päritolu, järjepidevust vanemate ja esivanemate, eelmiste sugupõlvete järglasena – meeles pidada oma kohta siin linnas, külas, oma rahva hulgas ja maal, enne kui ta kodumaalt teiste, idatuulte eest lahkuma pidi. See ülesanne haaras mu isagi niivõrd, et ta kirjutas kohe mu töö aluseks oma vana mehe, suure kasvuga vanainimese suures kangete tähtedega käekirjas endast, vanemaist ja esivanemaist, loodusest ja kodukoha rahvapärimeuse Tõriks hauast, vanapaganast kullakaabuga, õppimistest, töödest tõekspidamistest/suundumustest/eluhoiakust mitme kantseleipoognase kokkuvõtliku mustandi, mis mul alles. Iga kord uuesti lugedes on see mulle elav avastuslik pärandus.

Üllatus, erutav üllatus.

Koolid lõpetatud, tegeldes raamatugraafikaga sõitsin Tartusse “Kalevipoja” uue väljaande kujunduse jaoks eesti ornamenti joonistama. Hulga eheda rahvakunstiga silmitsi olemine, võimalus seda endasse haarata, oli eriline. Etnograafia muuseumis tollasel Burdenko tänaval (ca 1950.a.) oli avatud ka näitus eesti käsitöö meistritest, esemed, fotod, dokumendid. Ühel vanal paberil märkasin äkki nime **Tõnis Jürine** – minu isa nimi. Kas minu isa? Ei saanud olla, sest kuupäev teatise all, mis tõestas, et Tõnis Jürine Viiratsi mõisa sepana soldatiks võtmisele ei

kuulu, oli liig varajane. Pidi küll meie Jürine olema. Nimi pole levinud nagu näiteks Jüri-tüvelised Jüri pojad Jürisson, Jürgenson, Jürgens. Meie Jürine tuli **Jüri Jaani**, enda ja külarahva poolt hüütud **Jürini (Jürijaani)** talust, anti/pandi nimedepanemisel peremehele, mu isa vanaisale **Märdile**. Maakoguduse õpetaja muutnud selle soomelõpuliselt Jürine'ks. Viljandi linnale kuuluva Viiratsi mõisa sepp võis mu isa isa **Jaani** noorem vend **Tõnis**, mu isa onu olla. Tallinnas Koplis elas isa onupoeg **Ferdinand Jürine**, Tõnise poeg, tütreid **Härda** ja **Lidia**. Nende ema oli sündinud **Helsing**, "Beckeri Tehaste" juhtiv töötaja/ametnik, kes lahkumiste ajal (1940-1941.a.) siit ära läks - lahkus. Meenub isa perekonnaajaloo mustandist "pere vanim poeg jäi isa järel peremeheks ja pidi õdede-vendade eest hoolitsema nende ellu astudes, aitama vendadel ameteid leida, mis neid kroonuteenistusest päästaksid" (ei tahetud ju sõtta minna vene keisri eest). Korruga olid Viiratsi ja Mustapali, metsatagune, jõekäärune, tõelisena mu ees, aegade jooksul sündinud rahvakirjade joonistamine muutus tähenduslikuks/tõsiloolisemaks "Kalevipoja" raamat, milles perekonna ajaloo Tõriks haua veidi teisenenult sees, minu ennemuiste vaimusilma ees.

Kui 1930-ndail aastail kindral Laidoneri, mu isa ühekandimehe ja isa õe hea eakaaslase ja kooli-leeriõe poja, sündinud Raba talus Viiratsi vallas, 50. sünniaastapäevaks elulugu ilmus ja tuntud koolimees ja ühiskonnategelane Märt Raud selles juubilari esivanemaist kirjutas, arvas isa, et võiks endale ka sugupuu tellida, tulid aga teised ajad, teised hooled. Muuseumi sepatõendi ajal sõandasin ühel päeval Juhani Liivi tänava suure punase hoone peakusest sisse astuda ja põlvnemise uurimist küsida. Tahtsin seda ükskord tellida. See oli teine sündmus, samm mu genealoogiateel. Sel päeval näitusel oli iduke pistnud peakese välja, arhiivide saladused.

Seadsin sugulaste pildid kaustadesse, sündmus uut/vana originaali või/ka fotokoopiati lisada. Olin üle hulga kiire aja Haapsallu saanud. Seal kinkis oma ema albumi **Viibe-tädi**, peagi 90-aastaseks saav viimane/viimne mu ema vanemate heade tuttavate/abielude kaudu seotud perekondade seast, kus sadulseppade **Schlafi ja Brandti** naised – õde ja õetütar, teineteisele mitu korda ristivadereiks olid, vanim pilt umbes 1860.aastast. Varasemast vaevalt pilti leiab/saab, kui perekondade nii vanades albumites neid pole, pildistamine ei levinud palju varem. Mu ema vanaisa-vanaema, kes mõlemad 1863.a. surid, me arvatavastavasti ei näe, kas neid on üldse fotografeeritud? Ega ka joonistusi/maale. Neid võiks näha, laste/järglaste järgi arvates. Juurtega tegelemise huvitavamaid külgi on ka nägusid jälgida, rühmiti reas kõrvutada ja jooni/sarnasust võrrelda, vormide liikumist, selleks ka grupipiltidelt portreid suurendatult välja tuues.

See vanaema-aegne album võis olla kolmas sammuke mu harrastuses, sinna juurde mõned mu isa vanema venna **Märdi poja Jaani**, Jürini talu viimase, Jürini/Jürine perekonna üle 200-aastasest pikaajast kodust pagema pidanud peremehe tütrelt **Ilmelt** saadud fotod, keda imestavalt/juhuslikult Haapsalu kalmistul mu isa kivi juures kohtasin. Olin teda lapsena Mustapalis Jürinil, kus isaga käimas olime, näinud. Nüüd elas ta Taeblass, ema oli teda mu isale lillekesi kummardama saatnud.

Edasi samm, avanes uks: kolleksionääride näitus Lauluväljakul 1980-ndail aastail, piltpostkaartide osa, vanad Haapsalu kaardid, alates sajandi algusest, värvilised ja peenelt trükitud must-valged – võrratu, mulle kui unenägu. Tuttavad pika perooniga raudteejaam, Kuursaal, lossivaremad, meie maja. Hakkasin kaardiklubis käima ja postkaarte koguma – Haapsalu, Tallinn, Viljandi. Viiratsi vallast ja Mustpalist polnud midagi leida/lisada. Vanad kaardid jumestavad endist elamistelugu, annavad juurtejutustusele värvi, elu. Ei osanud ette arvata seda võimalust neid niimoodi saada.

Otsustav sugupuu materjalide allikas on arhiivid. Avastas perekonnaseisuarhiivi meie surnuaiaplatside korrastamise käigus. Purunenud/purustatud ja kadunud/äraviidud hauatähiste taastamiseks vanale kalmistule madalamate ottest laienevate harudega 1840-ndatest kuni 1880-ndate aastate lihtsate paekivistide ja hilisemate 20. sajandi alguse tumedate rauast sepiistide hulka paigutatavatele uutele stiililt märkamatu/neutralsetele maakivist maavärvi pruunikashallidele tahukateantiikvas sisseraiutavate tekstide/kirjade jaoks oli vaja õigeid andmeid, millede saamiseks tuli pöörduda perekonnaseisuametisse ja –arhiivi. Nii said kividele "**JÜRI MADISE P.**" ja "**LIISO PITRE OTTI T.**". Oleks see hiljem sündinud, kui mul enam materjali käes oli, oleks sinna ehk võinud panna ka "**KOOLMEISTER JÜRI MADISE P. LAIPMANN**". Ta oli lõpetanud Jädivere õpetajate seminari, oli Velise valla esimene koolmeister aastast 1839, 18 aastat vana, sündinud 1821.a. Vana-Vigalas Paibal, kus järgmise põlvkonnana vennad **Bernhard** ja **Hans Laipmannidki**. Nad olid Jüri venna Hansu Madise poja pojad, mu ema isa ehk vanaisa ehk minu ema ema isa ehk mu vaarisasid, mu üks vaarisa ema ema poolt.

Arhiivi vastuses oli seekord peale soovitud nimede ja daatumite veel kahed samas allikas leidunud andmed lisaks, nagu märgiks, et siin majas veel midagi peidus on!

Kivid - maakivist maavärvi põiktahukad kallite tekstidega said vanal kalmistul kenad, kevadel õitsevate siniliiliate/stsillade sinimere sees õitsema, suvel suurte pärnade all varjus lapiliselt varjutama. Ühel kivil oli mitu nime koos – isa, viimatilija oma kõrgem, püstisem. Jämeda vahtra all sissekäigul kolmest plokist pink.

Tee oli käes ja pensioniaja saabudes hakkasin istuma arhiivis. Algas tõeline jälgede ajamine mööda kirikuraamatuid, ühest köitest teise, kihelkonnast kihelkonda, käekirjast käekirja – kaunist kalligraafilisest, peaaegu/esialgu loetamatusse kohanemist/mõistatamist nõudvasse, nagu oraakel. Algasin teadaolevast perekonnanimest ja mõtlesin, et küll oleks hea, kui oleks olnud üks suur nimestik kihelkonniti talurahvale nimeandmisel antud perekonnanimedest, kus ja kellele, mis nimi antud. Näed kohe, et siin **PARIS** ja siin

PARRIS antud ja siis vaatad, kus see õige meie oma. Kobamise järel selgus, et seda oli antud Tartu Maarja kihelkonnas Ilmatsalu mõisas, Viljandi Pauluse kihelkonnas Pärsti mõisas, Võrumaal, aga ka Järvamaal ja mõni üksik Harjumaal, lähedane vorm hiljem **PARIS**-eks muutunud (**PARISON, PARISCH, PARI, PÄRI**).

Ehk on nüüd niisugune raamat/nimestik tehtud/tellitud ja olemas?

Kui alustades andmeid napilt, tuleb perekonnanime kaudu tagasi vanematesse aegadesse tungida nii kaugele, kui saab ja siis jälle hakata lastega järk-järgult tagasi tulema kaasaja poole. Vahel on nii, et sa tead oma perest väga vähe, aga arhiiviraamatute märgete kaudu meenub mõnikord, et tõesti oled nagu midagi niisugust varem kuulnud ja nüüd see siis siin ongi! Jälleleidmise/tuttav rõõm/kinnitus!

Ühe hea tuttava hõimlase vanaisa, veneusu salmilaulja Tahkurannast, oli ristitud poisikese **KONSTANTIN PÄTSI**, üks esiema oli rahvalaulik.

Ehk on perekonnanimede andmise/saamise nimestik maarahva kohta nüüd juba olemas?

Jätkame endisaegsete kirjutiste avaldamist. Seekord on Teie ees Th. Brandti artikkel Välis-Eesti 1936.a. 8-ndast numbrist.

MÕNDA SUGUKONNA AJALOO UURIMISEST

Th. Brandt

Perekonna ajaloo tutvumine süvendab kokkukuuluvuse tunnet oma rahvaga.

Kaotada oma rahvus on hädaohte, mis varitseb kõiki keset võõrast rahvast elavaid, ka iga väliseestlase perekonda. Seda arvestades on Välis-Eesti Ühingu üheks peaulesandeks: "säilitada ja arendada väliseestlastes rahvuslikku vaimu ning süvendada rahvuslikku ideoloogiat." Tõhusaks vahendiks selle sihi saavutamisel on tutvumine oma perekonna ajaloo, mis süvendab kokkukuuluvuse tunnet mitte ainult oma sugukonnaga, vaid ka oma rahvaga, - mille algosa on ju sugukond, ning rahva uhkusega – iseseisva Eesti Vabariigiga.

Eestis on huvi sugukonna ajaloo vastu järjest kasvamas. Kui vene ajal töötas esimesena ja pea ainsa eesti sugukondade uurijana kirikuõpetaja **M.Lipp**, siis nüüd töötab sellel alal juba terve rida isikuid ning "Eesti Eugeneika ja Genealooia Seltsi" Tallinna ja Tartu osakondade juurde asutatud sugukondade uurimise bürood. Et aga vist vähestel väliseestlastel on teada, mida võib saavutada eesti sugukondade ajaloo uurimise alal, siis tahan neid järgnevas lühidalt tutvustada.

Tartus asuva riigi keskarhiivi loomisega on pandud kindel alus ka sugukondade ajaloo uurimisele. Keskarhiivi lugemissaalis töötavatest isikutest pühendab end suur osa just sellele alale. **Dr. O.Liivi** juhatusel korraldatav Keskarhiiv on moodsamaid asutusi, mida külastavad paljudki välismaade teadlased. Arhiivi on koondatud ürikuid üle riigi ning arhivaale on seal nii palju ja nii mitmelt alalt, et võin siin näitena mainida ainult mõned. Keskarhiivis leidub kirikuraamatuid üle Eesti kuni **1834.a.** (uuemad on kohapeal, kirikute juures), igasuguseid kohtuakte, veneaegsete rahvakoolide inspektorite akte, gümnaasiumide ja ülikoolide akte, rüütelkonna arhiiv, adramaade revisjonid, vakuraamatud, hingederevisjonide lehed, kaardid kuni rootsi ajani jne. Genealoogilistele uuringutele on allikateks peasjalikult kirikuraamatud, revisjonilehed, adramaade revisjonid ja vakuraamatud. Vahest tuleb kasutada ka teisi ülalmainitud arhivaale.

Kirikuraamatutest on suurem osa alustatud 1710. ja 1740. aastate vahel, paiguti aga hulga varem: vanemaid on Keila koguduse kirikuraamat, mis alustatud 1627.a. **Adramaade revisjone** on korraldatud **1726.a. kuni 1777.aastani**. Alates **1782.aastast kuni 1858.a.** korraldati "**hingede** " **revisjone**, kus pandi kirja kõik linnade ja mõisade piirkondades asuvad "hinged." Põhja-Eesti adramaade ja hingederevisjoni lehed on suuremalt jaolt säilitatud ning keskarhiivi koondatud, kuna Lõuna-Eesti revisjonilehtedest suur osa asub **Läti arhiivis Riias**. See asjaolu on eesti uurijale suureks takistuseks, sest andmete hankimine Riias on kaunis kulukas.

Mida võib nende ürikute uurimisel saavutada? Võib ütelda, et saab sugukonda jälgida minevikku 150 kuni 250 aastat tagasi, keskmiselt kuni Põhjasõjani. See on kaunis kaugele; tuletagem meelde, et 1770.aastal külastas Cook esimest korda Uus-Meremaad ja Austraaliat; 1775.a. algas Põhja-Ameerika Ühendriikide vabadussõda, mis lõppes 1783.a.; Ladina-Ameerika vabariikide eraldumine Hispaaniast ja Portugalist toimus alles pärast 1800.a. Järelikult ulatub väliseestlase sugukonna ajalugu kaugemale kui meretagune riik, milles ta elab.

Kui kaugele iga üksikut sugukonda saab minevikku jälgida, oleneb väga mitmest asjaolust. Nii kirikuraamatuist kui ka revisjonilehtedest puuduvad mitmed köited; siis leidub raamatutes lünki; sissekannete redaktsioon on väga mitmesugune ja sagedasti puudulik, näiteks ei ole paljudes kirikuraamatutes mainitud ristitud laste emanime, surnute vanust jne. Mõisa teenijad on nimetatud ainult eesnimega; isanime puudumine võib osutada suureks takistuseks, sest **perekonnanimed** said talupojad alles **1826.a. Lõuna-Eestis** ja **1834.a. Põhja-Eestis**. Mida võiks saavutada ühe või teise sugukonna uurimisel, saab umbkaudselt ütelda alles siis, kui keskarhiivi kataloogide najal on kindlaks tehtud, milline materjal teatava sugukonna asupaigast on säilinud. Asjast huvitatuile olen nõus sellekohaseid lähemaid teateid hankima; minu aadress on Tartu, postkast 173.

Muide, uurimise alustamiseks on vajalikud andmed selle kohta, kus sugukonnas olid nimekirjas ("hingekirjas") uuritava perekonna lähemad esivanemad (isa, vanaisa) s.o. kust nad said vene ajal oma isikutunnistuse (passi).

Mida kaugema esivanema kohta saab uurijale teateid anda, seda enam kergendatakse ja kiirendatakse tema tööd. Selle tõttu peabki ütleva, et nüüd on rändavale ühiskonnakihile, näiteks haritlastele ja väliseestlastele, viimane aeg uurida oma perekonna põlvnemist, sest praegu on veel teada esivanemate veneaegsesse kogukonda kuuluvuse koht. Kui need teadmised ununevad, võib kergesti juhtuda, et lähema mineviku kohta andmete hankimine on palju raskem kui kaugema mineviku uurimine.

Väljavõtteid loetust

Ilmar Talve

KEVAD EESTIS

Ilmamaa Tartu 1997

“Igal kirjaoskajal on õigus ja võimalus oma elukäik kirja panna. Veelgi enam – tänapäeva tehnilised vahendid võimaldavad mälestusi jäädvustada ka kirjaoskust kasutamata, piisab oma eluloo lindile rääkimisest ja see on kadumisest päästetud. Tegelikult kasutab neid võimalusi kaduvväike protsent praegu maailmas elavatest inimestest. Valdav enamik võtab oma mälestused, elukogemused ja arusaamad ajastust ning maailmast kaasa igaviku teede otseseks varanduse, mis ei kuulu säilitamisele ja jagamisele. Muidugi – kedagi ei saa kohustada mälestusi kirja panema, kui inimene ise selleks kutsumust ei tunne. Kuid maailma ja rahvaste paremaks mõistmiseks oleks vaja, et mälestusi talletataks võimalikult palju.”

Heino Puhvel Ilmar Talve raamatust “Kevad Eestis”

Andres Herkel

AJALUGU ON RIKAS

“Me võime arvuti abil suhelda kaugete maadega, see suhtlus võib olla üha odavam, efektiivsem ja vahetum, aga me ei suuda astuda dialoogi oma kadunud esivanematega. Niisiis ruumi ahelatest pääseme ehk osaliselt, kuid aja ahelad on sootuks kangutamatud. Ületamatu nostalgia ning kättesaamatus jäävad kadunud aja ja meie nüüdisaegses suhtes vahetult. Siin ei saa aidata tehnika, vaid inimliku ettekujutuse jõud.....
.....Missuguses ajas ajaloo uurija elab, kui ta oma tööd teeb? Vastus on, et just oma tööd tehes ta raputabki aja ahelaid, võitleb ajaga, astub imaginaarsesse aega.”

Kaljo Raid

RÄNNU-RAIDI PÄRISPÄEVIK

Logos 1998

Kristlikke kontserte andes reisib autor ümber maailma, külastab kirikuid ja usuga seotud paiku, kohtub kohalike eestlastega.

Raamat algab nii: “Kui mu õnnis isa veel elaks, pöörduksin otsemaid ta poole rea küsimustega: isa, mitmenda eluaastani elasid sa vanematekodus Pärnumaal, kuidas sai sust Tallinna kodanik, millisel rindelõigul sõdisid Esimeses maailmasõjas, kus õppisid rätsepaameti selgeks, miks hakkasid ärialal tegutsema, millal kohtasid esmakordselt ema jne? Pean kahetsusega mõnna – ajal, mil elasin Eestis isakodu katuse all, puudus minul sügavam huvi mainitud küsimuste vastu ja näib, et ma ei erinenud palju samaealistest. Nüüd märkan, mu endagi lapsed ei ole suured pärijad. See, mis nooruses minuga toimus, mida tegin, kuhu läksin, on neile kaugel ja vahelooline minevik, et nende enda pürgimustele lisaks sellele tähelepanu kinkida.

Pilvi Üllaste

MATSI RAAMAT (Mats Tõnisson 1853-1915)

Tallinn 1997

I osa pealkirjaga Vanemaist algavad meie teed – algab nii:

“Olgu te õnnistatud, puruvanad arhiivide säilikud, ainsad ainelised abimehed inimesele, kes oma väikese kirjapaadiga on hulpimas aegade merel!...”

Mats Tõnissoni vana-vanaisa TÕNIS elas koos oma naise TII-ga Viljandimaal, Helme kihelkonna Lõve valla Peebo talus. Tõnis õppis mõisa kutsariks. 1769.aastal sündis neile poeg JÜRI. Jürigi õppis kutsariks.

Lõve mõisasakstel oli tihti asja Kärstna või Pahuvere mõisa. Ühel Pahuveresõidul tutvus Jüri preili Johannale kuuluva toatüdruga, lahke ja nägusa PALLASKAGA. Noored meeldisid teineteisele ja kuna nad ka Pahuvere harrasrahvale meeldisid, ostis rüütel Anrep Jüri endale, laskis noored paari panna ja andis neile elu- ja töökohaks uue avarate ruumidega Reino kõrtsi. Selle juurde kuulusid veel sulane, karjamees, kaks karjast ja tüdruk. Kõrts asus Kärstna-Rassila maantee ääres, kesk Pahuvere põllislaant. Kõik, kes seda maanteed mööda liikusid, peatusid Reinol ja sellest sai mõisnik suurt kasu.

Lk.73 loeme: "Traditsioon räägib, et väike Gustav õppis 5-aastaselt lugema ja tarvitas oma oskust piibli lugemiseks, mille ta olevat lehekülg-leheküljelt kohe läbi lugenud. Ümbruskonna rahvas olevat seda poissi imetlenud. See pidi rõõmustama isa, kes oli suur piibliugeja. Olen mitmest eestlasest kuulnud, et nad on piibli viie aastaselt läbi lugenud. Kas see siis oli traditsioon Eestis, et piibel pidi olema läbiloetud viie aastaselt, kui keegi oli imelaps? Oli see liialdus või tõsi?"

Õnnitleme

Harri Talvoja	07.12.1933	65
Hannes Ritson	19.01.1929	70
Viivi Liventaal	09.01.1939	60

AEG ON HAKATA LOOMA GENEALOOGIA SELTSI SUGUVÕSAURINGUTE ANDMEPANKA VÕI KOGU

Viivi Liventaal

Eelmise sajandi viimasel aastal algab kirjavahetus Inglise särava lavatähe mrs. Stella Patrick Campbeli ja iiri päritolu kirjaniku George Bernhard Shaw vahel. See kirjavahetus kestab 40 aastat!

Vahetult enne Teist maailmasõda kirjutab mrs. Campbell Prantsusmaalt Shawle: "Ma murrin pead, mis saab meie kirjadest. Toppisin nad ühte vanasse kübarakarpi ja hoian öösiti voodi all."

Tänu Prantsusmaal mrs. Campbelli matuseid korraldanud daamile see vana kübarakarp koos kirjadega säilib ja tänu sellele võisime meie siin Eestimaal 60-ndate lõpus nautida Noorsooteatri laval võrratut dialoogi Linda Rummo ja Ants Eskola esituses.

Aga kus hoiame meie oma hoole ja armastusega kogutud andmeid? Vaevalt kübarakarpis ja vaevalt voodi all! Aga kus? On ju need meie kogutud andmed palju rohkem väärt, kui me ise seda arvata oskame. Kõik üksikud elulood moodustavad suguvõsade loo, need aga koos siin maarjamaal elanud või elavate inimeste mineviku ja oleviku, selle maa mineviku ja oleviku.

Kuidas kaitsta meie kogutud materjale meie endi tujude (mingil tüdimuse momendil on kaustik tähtsate kuupäevade ja märkmetega sattunud ahju ukse ette või prügikasti) või siis saatuse vingerpusside eest.

Aeg oleks hakata looma seltsi oma andmete ja materjalide pank ja kogu. Arhiiviks seda ilmselt nimetada ei tohi, ega saagi, sest arhiivile kehtivad oma kindlad reeglid, eeskirjad, isegi arhiivide seadus. Meie seltsi praegust raudkappi võiks esialgu nimetada

EGS-i andmepanga-hakatiseks.

Kui raudkappi on juba kogunenud elulugusid (ükskõik kui lühikesed või pikad nad on), perekonnalugusid, suguvõsalugusid, miks ka mitte kodukandilugusid, tekib nagu alus pöörduda veidi rikkamate fondide ja seltside poole rahataotlusega (mõnes muuseumis või arhiivis toa üürimiseks). Põhjendus – näete! meil on unikaalsed materjalid, aga säilitamistingimused on nigelavõitu! Seni, kui meil pole midagi ette näidata, peetakse meid lihtsalt "jututoaks".

Midugi peavad ka praegusele raudkapile kehtima omad kindlad reeglid, mis tagavad materjali puutumatus ja säilimise.

Ega see kapp enam nii tühi polegi, esimesteks pääsukesteks võiks lugeda

Ohrtu mõisa Padriku talu

S.Seeland "Perekonnanimed Velise vallas ajavahemikul 1835-1858"

Kullamaa kihelkonna elanike nimekiri eelmise sajandi lõpul (täpsem oleks – kihelkonnas elanud perede nimed)

Need pole küll elulood, kuid ikkagi andmed ühe või teise piirkonna kohta.

Andmepanga-hakatis ootab koopiaid teie töödest, et kosuda ja "hakatis" nimest pääseda!

TUTVUSTUS

A.Roomets

PL-i 3-ndas numbris tutvustas Eesti Kodu-uurimise Seltsi seltsi tookordne esimees V.Lõugas, kes on juba kahjuks lahkunud meie seast. 5-ndas numbris tutvustasime Eesti Muinsuskaitse Seltsi ning tänaseks on järg jõudnud Eesti külade ja väikelinnade liikumise "KODUKANT" kätte.

Mittetulundusühinguna on "KODUKANT" registreeritud aadressil Tallinn, Lai tn. 39/41, Kodukandiliikumise kontaktkeskus asub aga Alus, Rapla tn.1. Liikumise põhieesmärgiks on Eesti maaelu ja külade säilitamisele, taaselustamisele ja harmoonilisele arengule kaasaaitamine, sealhulgas maamajanduse ja rahvuskultuuri toetamine ning erinevate külaliikumiste ühendamine.

Tehakse koostööd Rootsi ja Soome kohaliku arengu liikumistega. Selles koostöös on edukamad Viljandi ja Rapla maakonnad. "KODUKANDI" liikmeteks on Ida-Virumaa ja Järvamaa külade ühendused, Raplamaa Külade Liit, Valgamaa Kodukandi Ühendus, Ühendus "Kodukant Viljandimaa", ühendused "Kodukant Võrumaa" ja "Kodukant Harjumaa". Külade arengu heaks tegutsevad veel seltsid: Alu Rahvaõpistu Selts, Arengu ja Stabiilsusfond "Viljandimaa", Antslamaa Maarahva Selts, Eesti Maateabetubade ühing, Mustjala Kodukultuuri Selts, Palade Haridusselts ja Sudiste Maanaiste Selts. Registreerimise ootel on paljud maakondlikud organisatsioonid.

Liikumise "KODUKANT" kõrgemaks esinduseks on Eesti Külade ja Väikelinnade ning liikumise Kodukant Maapäev. Juhtimist teostavad veel üldkogu, volikogu, juhatus eesotsas esimehe (presidendiga, kelleks on praegusel ajal Mikk Sarv), revisjonikomisjon ja direktor.

Liikumine sai alguse 80-ndate aastate lõpus maaelu ja iseseisvumise ärkamisliikumisest ja külade kokkutulekutest maal.

I Maapäev toimus aprillis 1996.a. Narva-Jõesuus, II 17.-18.oktoober 1997.a. ning III on otsustatud pidada 1999.a. kevadel kas Hiiumaal või Raplamaal.

Külaliikumise häälekandja "Eesti kodukant" alustas ilmumist käesoleval aastal ning siiani on ilmunud 2 8-leheküljelist numbrit.

Häälekandja iseloomustamiseks mõned pealkirjad nendest numbritest:

- Kodukant - see on demokraatia ja kohalik areng,
- Maaelu areng külade kaudu,
- Kokkuvõtte Maapäeva organisatsioonist ja tulemustest,
- Võru Maarahva teabetuba,
- Külas Lasva Käsitööseltsi Maarahvaõpistus,
- Eesti delegaatide arvamusi Rootsi külaparlamendist,
- Viljandis toimus naiste konverents,
- Alustati külade uuringuid jne.

Kodukandi liikumisele iseloomulikud jooned on:

- 1) alt-üles protsess (kõik saab alguse rohujuure tasandilt)
- 2) omaalgatus, mille keskpunktis on inimene
- 3) iga küla on tähtis
- 4) loomingulisus
- 5) tegutsemistahe
- 6) koostöö, mis on tegelikult kõige aluseks

Selts loob nii liikumisega "KODUKANT" kui ka Eesti Kodu-uurimise Seltsiga vajalikud sidemed ning me saame kasutada üksteise uurimismaterjale ning väljaandeid.

HÄID PÜHI!

ÕNNE, RAHU JA LOOTUST UUEL AASTAL
soovib oma lugejatele

Põlvnemislugu

Laualehe toimetis		☒
Toimetaja	Ants Roomets	☒
Tehniline toimetaja	Endla Nugis	☒
Uurimistö ja arhiivinduse sektor	Väino Mäe	☒
Fotograaf	Hjalmar Märskä	☒
Kirjad: 10913 Tallinn Muraka 5 E. Nugis		
Toimetuse telefon 6 775 011	Ants Roomets	